

SO'ZBOSHI O'RNIDA

Hurmatli kitobxon!

Nashriyotimiz tomonidan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Islom Karimovning mamlakatimizning o'z davlat mustaqilligini qo'lga kiritish arafasida va undan keyingi dastlabki oylarda olib borgan jo'shqin va serqirra siyosiy-ijtimoiy faoliyatini aks ettiradigan, «O'zbekiston mustaqillikka erishish ostonasida» deb nomlangan yangi kitob tayyorlanib, e'tiboringizga havola etilmoqda.

Bu kitobdan davlatimiz rahbarining ayni shu murakkab tarixiy davrda so'zlagan ma'ruza va nutqlari, suhbat, maqola va intervyulari o'rin olgan.

Shuni alohida qayd etish lozimki, bu chiqishlar kitob holida ilk marta chop etilmoqda. Ularning ijtimoiy mohiyati, ilmiy-nazariy qimmatini va ahamiyati naqadar beqiyos ekani bugun, vaqt o'tib, Vatanimiz mustaqilligining 20 yillik sanasi nishonlanayotgan shu kunlarda, ayniqsa, yaqqol namoyon bo'lmoqda. Hech mubolag'asiz, bu to'plamdan joy olgan har bir chiqishni muhim siyosiy voqea, yurtimizni milliy istiqlolga olib kelgan mashaqqatli va sharaflil kurash tarixining o'chmas sahifasi, deb atash mumkin.

Albatta, bu kitobda ana shu davrda yuz bergan barcha voqea-hodisalarni va muallifning ularga bo'lgan munosabatini xronologik tarzda to'la va batafsil aks

ettirish maqsad qilib qo'yilmagan. Asosiy maqsad — sovet davlati hali o'zining hukmronlik kuchini yo'qotmagan, uning repressiv siyosati davom etayotgan, «paxta ishi» degan tuhmat bilan qancha-qancha odamlar nohaq qamalgan, tazyiq va ta'qiblarga uchragan, xalq o'rtasida tushkunlik, ertangi kunga ishonchsizlik kayfiyati, qo'rquv va vahima keng tarqalgan bir paytda O'zbekiston rahbari sifatida ish boshlagan Islom Karimovning mustaqillikka erishish masalasini kun tartibiga qat'iy qilib qo'yganini aniq tarixiy hujjatlar orqali ko'rsatish, bu yo'lda qanday ulkan ishlar amalga oshirilgani haqida o'quvchilarga ma'lumot yetkazishdan iborat.

Shuning uchun ham ushbu kitobda Yurtboshimizning o'sha davrdagi barcha chiqishlari to'liq berilmasdan, asosan xalqimizning asriy orzusi bo'lgan milliy istiqloq mavzusiga oid fikr va qarashlari atroflicha o'z ifodasini topgan. Boshqacha aytganda, mustaqillik g'oyasi, mustaqillik mavzusi mazkur to'plamga kiritilgan barcha nutq va ma'ruzalarda bamisoli «qizil ip» bo'lib o'tadi.

Ayni vaqtda ushbu kitobda yurtimizdagi g'oyat qaltis va nosog'lom vaziyat, ozgina uchqun chiqsa butun respublika lovillab yonib ketadigan, to'g'ri yo'lni topish o'ta murakkab va xatarli bo'lgan bir sharoitda inqirozdan chiqish, O'zbekistonning taqdiri va kelajagini hal etadigan eng muhim masalalar bo'yicha ulkan donishmandlik va jasorat bilan bayon etilgan konseptual yondashuvlar, amaliy fikr-mulohazalar, xulosa va takliflarga alohida e'tibor qaratilgan.

Ma'lumki, Islom Karimov respublikamiz rahbari sifatida ish boshlagan paytda (1989-yil 23-iyun) o'lkamizda uzoq yillar davomida hukm surgan kom-

munistik mafkura va faqat xomashyo yetkazib berishga asoslangan bir yoqlama iqtisodiy siyosat har bir sohada o'zining halokatli salbiy ta'sirini keng miqyosda ko'rsata boshlagan edi.

Bu davrning og'ir va ayanchli ijtimoiy-siyosiy man-zarasiga Islom Karimov shunday baho beradi:

«Shu narsa shak-shubhasiz va ochiq-oydindirki, respublika barcha asosiy iqtisodiy va ijtimoiy ko'rsatkichlar bo'yicha Ittifoqdagi o'rtacha darajadan ham ancha orqada bo'lib, mamlakatda oxirgi o'rinlardan birida turibdi. Biz bu raqamlarni ilgari ham necha martalab aytganmiz, ammo bugun ularni yana bir bor idrok etmoq kerak. O'zbekiston har kishi boshiga yalpi ijtimoiy mahsulot ishlab chiqarish bo'yicha mamlakatda 12-o'rinda turibdi, aholi jon boshiga milliy daromad ishlab chiqarish bo'yicha ko'rsatkich esa Ittifoqdagi o'rtacha darajadan ikki hissa past.

Sanoatdagi mehnat unumdorligi jihatidan respublika mamlakatdan 40 foiz, qishloq xo'jaligidagi mehnat unumdorligi jihatidan esa ikki barobar orqada qolmoqda. Respublikada aholi jon boshiga xalq iste'moli mollari ishlab chiqarish o'rtacha Ittifoq darajasining atigi 40 foizini tashkil etadi. Biz daromad darajasi, asosiy turdagi mahsulotlarni iste'mol qilish jihatidan ittifoqdosh respublikalar orasida eng oxirgi o'rinlardan birida turibmiz.

O'zbekiston aholisi o'rta hisobda go'sht mahsulotlarini, sut va sut mahsulotlarini, tuxumni, umuman mamlakat aholisiga nisbatan ikki barobar kam iste'mol qilmoqda. Oyiga o'rta hisobda 75 so'mdan kamroq yalpi daromad oladigan aholining ulushi mamlakatda 12 foizdan sal ko'proq bo'lsa, bizning respublikamizda 45 foizga boradi. Bir millionga yaqin kishi ijti-

moiy ishlab chiqarishda o'zining qo'lidan keladigan ishni topa olmayapti.

Ijtimoiy infrastruktura tarmoqlari: sog'liqni saqlash, xalq ta'limi, maktabgacha bolalar muassasalari juda og'ir ahvolga tushib qolgan. Maktab va kasalxonalarining 60 foizi nobop binolarda joylashtirilganini aytishning o'zi kifoya. Juda o'tkir iqtisodiy va ijtimoiy muammolar ro'yxatini yana davom ettirish mumkin. Buni avvalo shundan ko'rsa bo'ladiki, insonning har tomonlama uyg'un kamol topishi, uning shaxs sifatida ma'naviy rivojlanishi u yoqda tursin, ko'pincha yashash uchun kerak bo'lgan eng oddiy narsalar ham yetishmayapti.

Bunday ahvol vujudga kelganining boisi nimada?

Shu qadar katta boyliklarga, ishlab chiqarish va fan-texnika imkoniyatlariga, qulay tabiiy-iqlim sharoitlariga ega bo'lgan respublikamiz asosiy iqtisodiy va ijtimoiy ko'rsatkichlar bo'yicha mamlakatda oxirgi o'rinlardan biriga – haqli ravishda inqiroz holati, deb atalgan ahvolga tushib qolganining sababi nimada?

Respublikaning taqdiri, uning kelajagi uchun qayg'urayotgan, yosh avlod taqdiri uchun kuyunayotgan sog'lom fikrli har bir kishi hozir o'ziga o'zi shu savolni bermoqda.

Nazarimda, buning javobi shunday bo'lmog'i kerak: 30-yillarning boshlarida iqtisodiyotga rahbarlik qilishning ma'muriyatchilik, buyruqbozlik usullari g'alaba qozonib, O'zbekistonni, uning ishlab chiqaruvchi kuchlarini rivojlantirishga yaroqsiz yondashuvlar tobora qaror topib bordi. Xo'sh, bu illatlar nimalarda namoyon bo'ldi? Avvalo shundaki, bizning respublikamiz asosan xomashyo bazasi, sanoat ministrliklari va idoralarining mo'may xomashyo manbayi deb

hisoblanar edi. O'lkaning mahalliy, ijtimoiy-iqtisodiy xususiyatlariga ba'zan yetarlicha, ba'zan mutlaqo baho berilmadi, ba'zan esa bu xususiyatlar pisand ham qilinmadi. Iqtisodiy va ijtimoiy sohani kompleks, jadal rivojlantirishning, umumittifoq mehnat taqsimotida O'zbekiston SSR ning mavqeyi va o'rnini o'zgartirishning muqobil yo'llari e'tiborga olinmadi» (O'zbekiston Kompartiyasining 1990-yil 4-iyunda bo'lib o'tgan XXII syezdidagi so'zlangan nutqdan).

Albatta, necha yillar davomida hal etilmagan, xalqning sabr kosasini to'ldirgan bunday muammolar oxir-oqibatda ijtimoiy larzaga olib kelishi muqarrar edi.

Shunday bo'ldi ham.

1989-yilning may oyida Farg'ona viloyatida buzg'unchi kuchlar tomonidan tashkil etilgan ommaviy tartibsizliklar iyunning oxiriga kelib nihoyatda avj olib ketdi.

Kechagina respublikamiz rahbari etib saylangan Islom Karimov ishga kirishgan kunning ertasiqayoq, ya'ni 24-iyun kuni O'zbekiston SSR Ministrlar Sovetida katta majlis o'tkazdi va unda nutq so'zladi. Bu nutq mohiyat e'tiboriga ko'ra Islom Karimovning O'zbekiston rahbari sifatidagi birinchi nutqi ekani bilan ham alohida tarixiy ahamiyatga egadir. Ushbu chiqishda Islom Karimovning siyosiy yetakchiga xos barcha fazilatlari yaqqol namoyon bo'ladi.

O'zining keskin tanqidiy va amaliy ruhi bilan ajralib turadigan mazkur nutqda respublika rahbari O'zbekistonda vujudga kelgan o'ta murakkab ijtimoiy-iqtisodiy vaziyat va uning sabablarini chuqur tahlil qilib, achchiq va haqqoniy bir xulosaga keladi. **«Biz bundan buyon eskicha yasholmaymiz va bunday yashashga zamonning o'zi yo'l qo'ymaydi»**, deb yangi lavozim-

ga qanday ulug' maqsad va mas'uliyat bilan kirisha-yotgani, o'z faoliyatida islohotchilik, el-yurtning dard-u tashvishlari eng oliy mezon bo'lib qolishini ochiq bayon qiladi. «Sen – menga tegma, men – senga tegmayman» qabilida ishlashga o'rganib qolgan ko'pchilik zalda o'tirgan rasmiy shaxslar uchun bunday o'tkir so'zlar bamisoli bulutli osmonda chaqmoq chaqnagandek ta'sir etadi. Yangi rahbarning mavjud ahvolni ijobiy tomonga o'zgartirish, respublikani chuqur inqiroz holatidan olib chiqish borasidagi azm-u qarori naqadar jiddiy va qat'iy ekani ularning o'rtasida katta bezovtalik va besaran-jomlikka sabab bo'ladi.

25-iyun kuni esa Islom Karimov janjal-to'polonlar alangasi ichida qolib ketgan Farg'onaga yo'l oladi. Lovillab yonayotgan uylar, tahlika va sarosimaga tushgan shahar va qishloqlar, qahr-g'azabga to'lgan odamlarning ichiga dadil kirib boradi. Ular bilan chin dildan, hech narsani yashirmasdan ochiq gaplashadi. Bu insonlarning shu vaqtga qadar hech kim eshitmagan oh-u nolalarini tinglab, o'zining yurakdan chiqqan samimiy va haqqoniy so'zlari bilan bamisoli ularning qalbidagi jarohatlarga malham qo'ygandek bo'ladi, ko'ngillarda so'ngan umid uchqunlarini uyg'otadi. Tartib-intizomni tiklash, qon to'kilishining oldini olish bo'yicha butun mas'uliyatni o'z zimmasiga olib, aniq chora-tadbirlar ko'radi.

Albatta, Islom Karimov respublika rahbari sifatida Farg'ona voqealarining sabab va oqibatlarini haqidagi ma'lumotlar bilan o'z kabinetida o'tirib ham tanishi-shi, kerakli qarorlarni qabul qilishi mumkin edi. Ammo o'sha paytdagi aksariyat partiya arboblari xos bo'lgan bunday xonanishinlik, kabinetdan chiqmay ish yuritish prinsipi Islom Karimov uchun mutlaqo begona edi. U

hayotning qaynoq nafasini bevosita his qilish, yaxshiyomon kunlarda xalq bilan birga bo'lish, el-yurtning dard-u quvonchiga doimo sherik bo'lishni o'zining hayotiy maslagi, oliy insoniy burch deb biladi.

Agar o'sha yillar tarixiga e'tibor beradigan bo'lsak, Farg'ona voqealari haqida shov-shuv ko'targanlar, shunday qonli fojia hisobidan obro' topish, o'zining g'arazli manfaatlariga erishishga, xalqimizni badnom qilishga uringan kimsalar ko'p bo'lgan. Islom Karimov bu borada kuyib-yonib, asl haqiqatni katta dard va jasorat bilan bayon qiladi, fojia oqibatlarini bartaraf etishning amaliy yechimlarini ishlab chiqadi va izchil amalga oshiradi.

Jumladan, Yurtboshimiz Toshkentda va Moskvada bo'lib o'tgan katta anjumanlarda, shuningdek, matbuotdagi chiqishlarida bu masalada qat'iy pozitsiyada turib, quyidagi fikrlarni alohida ta'kidlaydi:

«O'zbek xalqining vijdoni pok. Farg'ona voqealari o'zbek xalqining irodasi bilan sodir bo'lmadi. Bu voqealarga tuturuqsiz va g'arazli maqsadlarni ko'zlab, kim qanday bo'yoq bermasin, tarix albatta, o'zining adolatli hukmini chiqaradi. Baynalmilalchilik, mehmondo'stlik, yaxshilik, qalb saxovati hamisha o'zbek xalqiga xos fazilat bo'lib keldi. Xalqimiz hech qachon boshqa xalqlarga nisbatan dushmanlik kayfiyatida bo'lmagan. Bu qadimiy va hozirgi tariximizdan olingan ko'pgina misollar bilan isbot qilingan» (O'zbekiston Kompartiyasi Markaziy Komitetining 1989-yil 19-avgustdagi XVI plenumida so'zlangan nutqdan).

Bunday haqqoniy va haroratli so'zlar el-yurtimizning dardiga darmon bo'ldi, uning tuhmat va malomatlardan egilgan ruhini ko'tardi.

Ana shunday tarixiy misollar asosida aytish mumkinki, Islom Karimovning barcha muammolar haqida — ular qanchalik og'ir va noxush bo'lmasin — ochiq gapirishi, hamisha haqiqatning ko'ziga tik qarashi unga nisbatan xalqimizning e'tirofi va ehtiromini uyg'otdi.

O'zidan ilgari respublika rahbari bo'lib ishlagan, siyosiy kaltabinligi va jur'atsizligi bilan el-yurt o'rtasida obro'sini yo'qotgan I. Usmonxo'jayev va R. Nishonov kabi o'tmishdoshlaridan farqli ravishda, Islom Karimov O'zbekiston yetakchisi sifatida uzoq vaqtlar davomida yechilmasdan, gazak oldirilgan kamchilik va nuqsonlar, o'tkir ijtimoiy muammolarning ildizini ochib tashlaydi, mavjud ayanchli ahvolni tuzatish bo'yicha Markaz rahbariyati oldiga qat'iy talablarni prinsipial tarzda qayta-qayta qo'yishdan cho'chimaydi. Ushbu kitobdan o'rin olgan ko'plab chiqishlarda buni yaqqol ko'rish mumkin.

Mavjud siyosiy beqarorlik, boshboshdoqlik va bedodlik sharoitida, naqadar og'ir va qaltis bo'lmasin, o'sha mash'um kunlarda sobiq Markazdagi kuchlar va ularning o'zimizdagi malaylari yurtimiz rahbariga har qadamda millatchilik yorlig'ini yopishtirish, uning shaxsiga nisbatan tuhmat va malomatlar yog'dirishga qanchalik urinmasin, qanday og'ir siyosiy va ma'naviy-ruhiy bosim ta'siri ostida ish olib borishga to'g'ri kelmasin, Islom Karimov Vatanimizning tom ma'noda mustaqillikni qo'lga kiritishiga erishishdek oliy maqsad yo'lidan hech qachon qaytmaganini ushbu kitobdan o'rin olgan hujjatlar yana bir bor isbotlab, tasdiqlab beradi.

Ta'kidlash joizki, ushbu chiqishlar xalqimiz, jamiyatimiz bosib o'tgan tarixiy taraqqiyot yo'lini aks

ettirishi bilangina emas, avvalo, bu yo'ldagi og'ir qiyinchilik va sinovlarni, g'ov-to'siqlarni bartaraf etishga qaratilgani, mustaqillikka erishish jarayonlari biz uchun naqadar mashaqqatli, o'ta dramatik va hayajonli voqealarga boy bo'lganini yorqin aks ettirishi bilan ham alohida e'tiborlidir.

Yana bir o'ta muhim jihat shundaki, mamlakati-mizda huquqiy-demokratik davlat, fuqarolik jamiyati barpo etish yo'lida avval-boshdanoq asosiy ustuvor yo'nalishlarga aylangan masalalar — tinchlik va barqarorlikni saqlash, millatlararo hamjihatlikni asrash, aholini ijtimoiy muhofaza qilish, iqtisodiyotni tubdan isloh etish, milliy armiyani shakllantirish, sud-huquq tizimini yangi asosda barpo etish, inson manfaati, huquq va erkinliklarini ta'minlash, ijtimoiy-siyosiy hayotni erkinlashtirish, aholi salomatligi, ilm-fan, ta'lim-tarbiya, madaniyat va sport jabhalariga e'tibor qaratish, jahon hamjamiyatidan munosib o'rin egallash kabi ko'pdan ko'p dolzarb vazifalar mustaqilligimizning poydevori qo'yilayotgan o'sha davrda Yurtboshimizning chiqishlarida har tomonlama o'z ifodasini topa boshlagan edi.

Bir so'z bilan aytganda, bugungi kunda «taraqqiyotning o'zbek modeli» deb nom olgan rivojlanish yo'limizning asosiy prinsiplari, umummilliy shiorga aylanib ketgan **«O'zbekiston – kelajagi buyuk davlat», «Mustaqillik – bu avvalo huquqdir», «Yangi uy qurmasdan turib, eskisini buzmag», «Islohot – islohot uchun emas, avvalo inson uchun», «O'zbek xalqi hech qachon hech kimga qaram bo'lmaydi», «Bizdan ozod va obod Vatan qolsin»** kabi mashhur iboralar sokin kabinetlarda emas, aksincha, ana shunday shiddatli kurashlar, tinimsiz bahs va munozaralar,

achchiq hayotiy tajribalarda tug'ilganini anglashda ushbu kitob g'oyat muhim manba vazifasini bajaradi.

O'lkamizdagi vaziyatni chinakamiga o'nglash, yurt-doshlarimizning hayotga qarashini, bugungi va ertangi kunga ishonchini mustahkamlash uchun avvalo, ularning iqtisodiy, moddiy ahvolini yaxshilash zaruratini chuqur anglagan respublikamiz rahbari aholi uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lgan juda katta bir masalani – odamlarga tomorqa yer berish masalasini kun tartibiga qo'yadi.

1989-yil 17-avgustda Islom Karimov boshchiligida respublika hukumatining Toshkentda bo'lib o'tgan kengaytirilgan yig'ilishida aholiga tomorqa va shaxsiy uchastkalar ajratish masalasi muhokama qilinadi va «Qishloqda yashovchi har bir oilani tomorqa bilan ta'minlash, ularga yakka tartibda uy-joy qurish uchun barcha shart-sharoitlarni yaratib berish haqida» qaror qabul qilinadi. Ushbu tarixiy hujjatda qishloqda yashovchi har bir kishiga o'rtacha 25 sotixdan yer ajratib berish va tomorqa maydonlarini qariyb 4,5 barobar ko'paytirish ko'zda tutilgan edi.

Bu boradagi amaliy ishlar natijasida 1989–1990-yillarda bir yarim milliondan ko'proq oilaga qo'shimcha yer ajratildi, 700 ming oilaga yangi tomorqa yerlari berildi.

Bugun to'la ishonch bilan aytish mumkinki, bu murakkab masalaga ana shunday oqilona yondashuv tufayli O'zbekiston bo'yicha ming-minglab odamlar uyjoyli, ishli bo'ldi, bozorlarda mahsulot ko'payib, narxnavo arzonlashdi, eng muhimi, ijtimoiy keskinlikning oldini olishga erishildi.

Bundan tashqari, yuz minglab gektar sug'oriladigan yer texnik ekinlar oborotidan chiqarildi, paxta

yetishtirish plani 700 ming tonnaga kamaytirildi. Bu – paxta yakkahokimligini bartaraf etish yo'lidagi dastlabki, ammo o'ta muhim amaliy qadam edi.

Ma'lumki, o'sha paytda O'zbekistonimiz SSSR deb atalgan dunyodagi eng qudratli imperiyaga qaram respublika edi. Uni na Birlashgan Millatlar Tashkiloti, na boshqa xalqaro tashkilotlar, na jahon hamjamiyati tanir, tan olar edi. Ya'ni, mustaqillik yo'lidagi harakalarimizda bizni qo'llab-quvvatlaydigan, biz tayanadigan biron-bir tashqi omil, najotkor kuch yo'q edi. Shunday bir sharoitda yuqorida tilga olingan adoqsiz muammolarni hal qilish uchun respublika rahbari kimga, nimaga ishonib harakat qildi, degan savol tug'ili-shi tabiiy, albatta.

Bu savollarning javobini biz «O'zbekiston mustaqillikka erishish ostonasida» kitobiga kirgan, muallifning qalb nidosi kabi yangragan otashin nutqlardan topamiz. Uning **«faqat o'z kuchimiz, o'z salohiyatimizga tayanib ish ko'rishimiz kerak», «o'zimiz harakat qilmasak, chetdan kelib birov bizga yordam bermaydi»** degan, deyarli har bir ommaviy chiqishining ma'no-mazmuniga singib ketgan da'vatkor so'zlarini o'qir ekanmiz, Yaratgan qaysi elni to'g'ri yo'lga boshlamoqchi bo'lsa, avvalo, unga donishmand, mard va azm-u shijoatli insonni yo'lboshchi qilib qo'yadi, degan hikmatning naqadar to'g'ri ekaniga yana bir bor ishonch hosil qilamiz.

Bugun, oradan yillar o'tib, ko'p narsalar oydinlashganidan so'ng yana bir haqiqatni alohida e'tirof etish har tomonlama o'rinli bo'ladi.

1990-yil 24-mart kuni o'n ikkinchi chaqiriq O'zbekiston SSR Oliy Kengashining birinchi sessiyasida itti-foqdosh respublikalar orasida birinchi bo'lib O'zbekis-

tonda respublika Prezidenti lavozimi joriy etildi. Bu o'rinda shuni aytish joizki, bundan bir necha kun oldin, ya'ni 14-mart kuni SSSR xalq deputatlarining navbatdan tashqari uchinchi syezdida SSSR Prezidenti lavozimini ta'sis etish to'g'risidagi qonun qabul qilinib, M. Gorbachyov bu vazifaga saylangan edi.

Bepoyon Ittifoq hududida ikkinchi bir Prezidentning paydo bo'lishini Markaz va uning rahbariyati qanday qahr-g'azab va ichiqoralik bilan qabul qilganini tasavvur qilish qiyin emas, albatta.

Binobarin, o'lkamizda Prezidentlik institutining joriy etilishi Yurtboshimiz tomonidan O'zbekistonning davlat suvereniteti va mustaqilligiga erishish yo'lida qo'yilgan nafaqat tarixiy qadam, balki chinakam siyosiy va ma'naviy jasorat namunasi bo'lganini izohlab o'tirishga hojat bo'lmasa kerak.

Islom Karimov ana shu sessiyada so'zlagan sermazmun nutqida yurtimiz hayotidagi bunday katta o'zgarish O'zbekistonning siyosiy mustaqilligini mustahkamlash, uni yangi va hayotiy mazmun bilan boyitish, respublikaning iqtisodiy mustaqilligini, o'zini o'zi idora etish, o'zini o'zi moliyaviy ta'minlashga o'tishiga erishish, aholi barcha tabaqalarining farovonligini oshirish, odamlarning talab-ehtiyojlarini qondirish, ijtimoiy sohani jadal rivojlantirish, xalqni ma'naviy yuksaltirish, demokratiyani, huquqqa asoslangan davlat qurilishini rivojlantirish, milliy taraqqiyot yo'lida barcha sog'lom kuchlarni birlashtirish kabi o'ta muhim maqsadlarni amalga oshirishga qaratilganini chuqur tahlil asosida har tomonlama isbotlab beradi.

E'tiboringizga havola etilayotgan kitobdan o'rin olgan chiqishlarning ahamiyatga loyiq g'oyat muhim jihati shundaki, ularda muallif doimo o'z oldiga

yuksak maqsadlar qo'yib, marrani baland olib faoliyat yuritgani alohida ko'zga tashlanadi. Yurtimizdagi mavjud holatni shunchaki nomiga emas, aksincha, tubdan o'zgartirish, O'zbekistonni nafaqat iqtisodiy, balki tom ma'nodagi suveren va mustaqil, kelajagi buyuk davlatga aylantirish, Birlashgan Millatlar Tashkilotiga to'laqonli a'zo bo'lib, dunyo hamjamiyatidan mustahkam o'rin egallash, xalqimiz uchun dunyoda hech kimdan kam bo'lmagan hayot sharoitlari yaratishdek bugungi kunda real voqelikka aylangan ulug' maqsadlarni bu mard va jasur inson o'sha yillardayoq ko'ngliga jo etib, shu yo'lda butun borlig'i bilan intilib yashaganini ana shu chiqishlar isbotlab turibdi.

Prezident Islom Karimovning rahbarlik faoliyatiga xos bo'lgan g'oyat e'tiborli va ibratli yana bir fazilat borki, u ham bo'lsa, so'z va ish birligidir. Afsuski, xalqqa yetakchilik qilish da'vosi bilan maydonga chiqadigan aksariyat siyosiy arboblar mana shunday noyob xususiyatdan bebahra bo'lib, ko'pincha tagi puch, yolg'on va dalar bilan odamlarni chalg'itib, soxta obro' orttirish payida bo'lishlari ham sir emas.

Agarki, yaqin tariximizga — o'tgan asrning suronli 90-yillariga nazar soladigan bo'lsak, Islom Karimovning o'sha og'ir yillarda keskin muammolar girdobida turib, O'zbekistonning kelajagini aniq tasavvur qilgan holda ilgari surgan g'oya va dasturlari uning Vatanimizning yorug' istiqboliga qanday buyuk ishonch bilan qaraganidan yaqqol dalolat beradi.

Bu o'rinda gap bugungi kunda jahon jamoatchiligi tomonidan keng e'tirof etilgan, dunyoda o'xshashi kam bo'lgan O'zbekistonning Kadrlar tayyorlash milliy dasturi haqida bormoqda.

Shunisi hayratlanarliki, bu noyob dasturning mazmun-mohiyati, asosiy maqsad va vazifalari, ustuvor yo'nalishlari haqida Yurtboshimiz 1990-yilda — respublikamizda ilm-fan va ta'lim sohasining moddiy-texnik bazasi, kadrlar tarkibi achinarli ahvolga tushib qolgan, bu sohalar «qoldiq» prinsipi asosida moliyalashtirilayotgan, jumladan, 1700 ta maktab binosi avariya holatida bo'lgan bir vaziyatda, uzoq va davomli maqsadlarni ko'zlab katta ishonch bilan fikr bildiradi.

Shu borada e'tiboringizni kichik bir iqtibosga qaratmoqchimiz:

«... Bizga kadrlar tayyorlashning maxsus milliy dasturi kerak.

Bu dastur:

– umumiy ta'lim maktablarida dars berish sifatini oshirish (o'qituvchilarni, metodistlarni qo'shimcha ravishda moddiy rag'batlantirish, maxsus sinfxonalar barpo etish, oliy o'quv yurtlarining maktablarni ota-liqqa olishini yo'lga qo'yish va shu kabilar)ni;

– eng iste'dodli bolalar uchun maktablar ochishni;

– korxonalar bilan maktablar o'rtasida sifat jihatidan yangi munosabatlarni joriy etishni;

– hunar-texnika bilim yurtlarida xo'jalik hisobini joriy etishni va shu asosda ommaviy kasb kadrlarini tayyorlash sifatini keskin oshirishni;

– oliy o'quv yurtlarida mutaxassislar tayyorlash sistemasini qayta qurishni, bu sohaga kadrlar tayyorlashning buyurtma berish usulini joriy etishni;

– respublikaning yuqori malakali milliy mutaxassislarini tayyorlash uchun Ittifoqdagi va chet ellardagi eng yaxshi markazlarga yoshlarni yuborish sistemasini o'z ichiga olishi kerak.

Darvoqe, bu sohada hozirning o'zidayoq birmuncha ish qilinmoqda. Yaqinda Farg'ona davlat dorilfununini, Buxoro meditsina institutini, Nukus pedagogika institutini va shu kabilarni tashkil etish haqida qarorlar qabul qilindi...» (KPSS XXVIII syezdining yakunlari va O'zbekiston Kompartiyasi faoliyatining asosiy yo'nalishlari to'g'risidagi ma'ruzadan, 1990-yil 4-avgust).

Ana shu ezgu g'oya birinchi bor kun tartibiga qo'yilganiga, mana, bugun 21 yil to'ldi. O'tgan davr mobaynida Prezident Islom Karimovning bevosita tashabbusi va rahbarligida ishlab chiqilib, 1997-yili qabul qilingan Kadrlar tayyorlash milliy dasturi va uning uzviy, mantiqiy davomi bo'lgan, 2004-yili qabul qilingan Maktab ta'limini rivojlantirish davlat umummilliy dasturini amalga oshirish natijasida 1600 ga yaqin akademik litsey va kasb-hunar kolleji, qariyb 10 mingta umumta'lim maktabining, 200 ga yaqin bolalar musiqa va san'at maktabining yangitdan barpo etilgani va rekonstruksiya qilingani, 1200 tadan ziyod bolalar sport inshooti qurib foydalanishga topshirilgani va zamonaviy asosda jihozlangani, hech shubhasiz, yuqorida tilga olingan so'z va ish birligining amaldagi yorqin namoyonidir, desak, aslo mubolag'a bo'lmaydi.

Bunday misollarni boshqa soha va tarmoqlardan ham ko'plab keltirish mumkin.

Yana bir diqqatga sazovor tomoni shundaki, sho'ro mafkurasi chuqur ildiz otgan o'sha siyosiy muhitda ham Yurtboshimizning har bir so'zida, har bir chiqishida o'z xalqining tarixi va madaniyatiga, o'z ona zaminiga, milliy qadriyatlariga ulkan muhabbat tuyg'usi yorqin sezilib turadi. Bu haqda gapirganda, quyidagi birgina misol bilan kifoyalanish mumkin.

«Qaysi bir kitobda g'oyat ibratli rivoyatni o'qigan edim. Emishki, Amir Temur yarim jahonni zabt etib, olis o'rmon qabilalariga borib yetibdi, xullas, ularni ham o'ziga bo'ysundiribdi. Qaysar va jangari, ozod va samimiy bu qabila boshlig'i chorasizlik tufayli Temurga qurollarini topshirar ekan, quyidagi gaplarni aytibdi: «Ey, Temur! Sen bizni qurol kuchi bilan yenga olding. Biroq senga aytadigan shartlarimiz bor. Agar sen qassob bo'lsang, bizni so'yib tashla, agar sen savdogar bo'lsang, sotib yubor, agar podsho bo'lib kelgan bo'lsang – bizga baxt ato et!»

Bu rivoyatning sinfiy, tarixiy yo'nalishi ayni chog'da bizni qiziqtirayotgani yo'q. Bu hikoyatda ajoyib bir hikmat barq urib turibdi. Ya'ni, elga peshvoman deb, o'rtaga chiqdingmi, uning ishonchini qozondingmi – bu ishonchni endi asl vijdon bilan, pokiza faoliyat bilan oqlamoq kerak bo'ladi. Bu talabni eskichasiga aytsami, yangichasigami – baribir, mohiyati bir xil bo'lib qolaveradi. Ya'ni, xalq vakili xalqning posboni, xalq rahbari bo'lib, xalqning issiq-sovug'idan xabardor bo'lg'uvchi sirdoshiga aylanishi shart» (1990-yil, 24-fevral kuni Toshkentda SSSR, O'zbekiston SSR, mahalliy sovetlarning xalq deputatlari va jamoatchilik vakillari ishtirokida o'tgan kengashda so'zlangan ma'ruzadan).

Tarixga munosabat masalasida kommunistik qarash, sinfiy yondashuv hali o'z ta'sirini yo'qotmagan bir sharoitda sovetlarning yuqori minbaridan turib Sohibqiron bobomiz nomini tilga olish, mana shunday tarixiy qiyoslashlar asosida fikr yuritish rahbar odamdan chinakam jasorat, ayni paytda ulkan tafakkur va donishmandlik fazilatlarini talab etishini anglash qiyin emas.

Ushbu kitobdagi tarixiy materiallarning kattagina qismi bevosita milliy tiklanish, milliy o'zlikni anglash, ma'naviyat masalalariga bag'ishlangan.

Xalqimizning qadimiy tarixi, boy madaniy merosi, urf-odat va an'analarini asrab-avaylash va rivojlantirish, mustabid tuzum davrida taqiqlab qo'yilgan Navro'z bayrami, Ramazon va Qurbon hayitlarini nishonlash, dinga hurmat bilan munosabatda bo'lishni qaror toptirish, Imom Buxoriy, Imom Termiziy, Bahouddin Naqshband va boshqa aziz-avliyolarimiz, Amir Temur, Jaloliddin Manguberdi, Bobur singari ulug' ajdodlarimiz xotirasiga nisbatan tarixiy adolatni tiklash haqidagi fikr-mulohazalar, qaror va farmonlar shular jumlasidandir.

Ayni vaqtda ma'rifatparvar bobolarimiz — jadidchilik harakati namoyandalarining hayoti va ijodiga munosabat masalasida ko'p yillardan buyon davom etayotgan bahslarga oqilona chek qo'yib, ularning merosini xalqimizga qaytarish yo'lidagi amaliy, prinsipial fikrlar ham aynan o'sha paytlarda ilgari surilgani shu borada muhim ahamiyatga ega bo'ldi.

Shu bilan birga, «paxta ishi» bilan ayblanib, nohaq qamalgan yuzlab insonlar, jumladan, ko'p yillar respublika rahbari bo'lib ishlagan Sharof Rashidov nomining oqlangani jamoatchilik tomonidan mamnuniyat bilan kutib olindi.

Ma'lumki, dunyodagi bebaho boylik bo'lgan tinchlik va osoyishtalikni saqlash, uni ko'z qorachig'idek asrash masalasi mamlakatimiz rahbari Islom Karimovning faoliyatida doimo eng muhim, eng ustuvor yo'nalish bo'lib kelmoqda.

Buni har xil buzg'unchi kuchlar, diniy va dunyoviy niqobdagi radikal oqimlar bosh ko'targan o'sha no-

tinch davrda Islom Karimovning chuqur iztirob bilan o'rtanib, xalqqa qilgan murojaatidagi bugun ham o'z ahamiyatini yo'qotmagan ushbu so'zlar yaqqol tasdiqlaydi:

«Aziz do'stlar!

**Nima kerak bo'lsa, ayting, hammasini qilib bera-
miz. Lekin, aziz onalar, opa-singillar, otaxonlar,
do'stlar, ukajonlar, men Prezident bo'lsam ham sizdan
tiz cho'kib so'rayman, iltimos qilaman: shu masalada
yordam qiling!**

**Axir, Qur'oni karim ham do'stlikka, birodarlikka
chaqiradi, nizo chiqarishni qoralaydi.**

**Janjal chiqqan yurtning xudosi ham undan yuz
o'girar ekan. Shu sabab baraka ham, rizq-ro'z ham
nasiya bo'lib qolarkan.**

**Bu yo'lda – tinchlik, totuvlik yo'lida bizni Oллоh
taoloning o'zi qo'llasin, madadkor bo'lsin!»**
(O'zbekiston Respublikasi Oliy Kengashining to'qqi-
zinchisi sessiyasida 1992-yil 4-yanvar kuni so'zlangan
ma'ruzadan).

Xalq qalbining tub-tubida yillar davomida armon bo'lib yotgan dard va iztiroblar, orzu-intilishlarning o'ziga xos ifodasi bo'lgan ushbu nutq va ma'ruzalar o'sha davrda faoliyat yuritgan aksariyat rahbarlarning chiqishlarida kuzatiladigan kommunistik ritorika va demagogiyadan, aravani quruq olib qochishlardan mutlaqo xoli ekani, otashin ruhi va samimiyati bilan keskin ajralib turadi. Aynan shu fazilatlar bilan bu chiqishlar, mana, oradan yigirma yildan ziyod vaqt o'tsa hamki, beixtiyor odamni hayratga soladi.

Islom Karimovning vaziyatga real baho berish, no-standart qarorlar qabul qilish borasidagi qobiliyati, xalqimizning azm-u shijoati, qat'iy irodasi, bag'rikeng-

ligi, bunyodkorlik kuchiga bo'lgan cheksiz ishonchi uning har bir nutq va ma'ruzasida aniq-ravshan sezilib turadi. Ular bilan tanishar ekanmiz, bir paytning o'zida chuqur tahliliy va xarizmatik qobiliyatga ega bo'lgan mana shunday shaxslargina tarix taqozo etganda butun mas'uliyat va javobgarlikning zalvorli yukini o'z zimmasiga olishga qodir bo'lishi, har tomonlama teran o'ylab, uzogni ko'zlab ish ko'rgan holda, davlat va jamiyat taraqqiyotida hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lgan strategik qarorlar qabul qila olishiga amin bo'lamiz.

Buning tasdig'ini o'sha tahlikali yillarda ro'y bergan Farg'ona, Guliston, Bo'ka, O'sh, Namangan voqealariga, tarixda «GKCHP» deb nom olgan, SSSR davlatining so'nggi kunlarida bir guruh imperiyaparast kuchlar tomonidan amalga oshirilgan siyosiy fitnaga nisbatan Islom Karimovning qat'iy pozitsiyasi ifodasi bo'lgan chiqishlarda ko'rish mumkin.

Xususan, 1991-yilning 18-avgustida o'zini Davlat favqulodda holat qo'mitasi – GKCHP deb atagan bir guruh siyosiy avantyuristlar davlat to'ntarishini sodir etishga urinishi munosabati bilan Islom Karimov rahbarligida O'zbekiston o'zining qat'iy pozitsiyasida turgani mamlakatimiz va xalqimizning mustaqillikka erishishida qanday hal qiluvchi o'rin turgani mazkur kitobdan o'rin olgan hujjatlarda aniq namoyon bo'ladi.

Ma'lumki, GKCHP ning asosiy maqsadi — eski, totalitar sovet tuzumini qanday qilib bo'lsa-da, aslo o'zgartirmasdan saqlab qolishdan iborat edi. SSSR vitse-prezidenti G. Yanayev, Ministrlar Sovetining raisi V. Pavlov, KGB raisi V. Kryuchkov, Mudofaa vaziri D. Yazov, Ichki ishlar vaziri B. Pugo va boshqa yuksak

lavozimdagi mas'ul partiya va davlat arboblari M. Gorbachyov boshchiligidagi qonuniy hokimiyatni ag'darib, butun Ittifoq hududida GKCHP ning farmoyish va ko'rsatmalari amal qilishi haqida qarorlar qabul etib, barcha respublikalar, viloyat va tumanlarda ularning so'zsiz ijro etilishini talab qilishdi.

Ayni shu paytda, ya'ni, 1991-yilning 17–19-avgust kunlari O'zbekiston SSR Prezidenti Islom Karimov Hindistonga rasmiy tashrif bilan borgan edi. Aytish kerakki, bu tashrif O'zbekiston Prezidentining xorijga qilgan birinchi mustaqil – tarixiy tashrifi edi.

Favqulodda davlat qo'mitasining murojaati Yurtboshimiz Hindistonda bo'lgan bir paytda – 19-avgust kuni e'lon qilindi.

Afsuski, O'zbekiston rahbarining safarda ekanidan foydalanib, GKCHP ning noqonuniy qarorlarini qo'llab-quvvatlaydigan rahbarlar yurtimizda ham topildi. Tarix buni yaxshi eslaydi. 1991-yil 19 avgust kuni O'zbekiston SSR vitse-prezidenti Sh. Mirsaidov va O'zbekiston Kompartiyasi Markaziy qo'mitasining ikkinchi kotibi A. Yefimovning imzosi bilan O'zbekiston SSR ning barcha viloyatlari va Qoraqalpog'iston ASSR ga O'zbekiston SSR hududida SSSR da Favqulodda holat davlat qo'mitasi faoliyatini qo'llab-quvvatlash to'g'risida ko'rsatma yuboriladi.

Prezident Islom Karimov GKCHP e'lon qilinganini Agrada eshitib, 19-avgust kuni zudlik bilan Toshkentga qaytadi. Toshkent aeroportida Yurtboshimizni rasmiy kishilardan tashqari, Turkiston harbiy okrugi bosh qo'mondoni hamda Markazdan kelgan 3 nafar general kutib oladi. Bu o'sha paytdagi mavjud rasmiy protokol qoidalariga mutlaqo zid bo'lib, tagdor siyosiy ma'noga ega edi.

Islom Karimov aeroportdan to'g'ri hukumat binosiga kelib, kechqurun hukumat a'zolari bilan uchrashdi hamda O'zbekiston SSR hududida GKCHP ning qonunga zid qarorlarini bekor qilish haqida ko'rsatma berdi. Shu tariqa, GKCHP gumashtalari O'zbekiston hukumati nomidan qabul qilgan barcha hujjatlarni bekor qildi.

1991-yil 20-avgust kuni O'zbekiston SSR Oliy Kengashi rayosati, Vazirlar Mahkamasi, Qoraqalpog'iston Respublikasi, viloyatlar va Toshkent shahri rahbarlari ishtirokida qo'shma majlis o'tkazildi. Majlisda so'zga chiqqan Prezident Islom Karimov SSSR da yuzaga kelgan vaziyatga, Favqulodda holat davlat qo'mitasi va uning rahbarlari qabul qilgan qararlarga O'zbekiston rahbariyatining munosabatini aniq-ravshan bayon etdi.

O'sha kuniyoq O'zbekiston SSR Prezidentining respublika aholisiga murojaati e'lon qilindi. Unda, jumladan, shunday so'zlar alohida ta'kidlanadi: **«Har birimiz og'ir va vazmin bo'lishimiz kerak. Boshimizga tushgan bu sinovlar, noaniq davr va sharoitdan avvalambor aql va idrokimizni bir joyga yig'ishtirib, insof va vijdonni yo'qotmasdan, sarosimaga tushmasdan chiqishimiz kerak...»**

O'zbekiston jumhuriyati, uning rahbariyati qayta qurish davrida ham hech qachon birovning gapiga kirib ish tutgan emas. Markazdan, boshqa ba'zi bir jumhuriyatlardan qanday qarorlar chiqmasin, va'dalar berilmasin, har qanday chaqiriqlar, da'vatlar, yo'l-yo'riq ko'rsatishga harakatlar bo'lmasin, biz o'zimiz tanlagan yo'limizdan va belgilab olgan maqsadimizdan qaytganimiz yo'q».

1991-yil 21-avgust kuni O'zbekiston SSR Prezidenti Islom Karimov maxsus farmonga imzo chekadi.

Mazkur Farmonga binoan:

«O'zbekiston hududida hokimiyat va boshqaruv idoralari, korxonalar, tashkilot hamda muassasalarning qabul qilgan barcha qarori va ularning ijrosi SSSR va O'zbekiston SSR konstitutsiyasiga va qonunlariga, O'zbekiston SSR Prezidentining farmonlari, O'zbekiston SSR Oliy Kengashi bilan O'zbekiston Prezidenti huzuridagi Vazirlar Mahkamasi qarorlari va farmoyishlariga so'zsiz mos kelishi kerak. SSSR da Favqulodda holat davlat komitetining SSSR konstitutsiyasi hamda qonunlariga zid keladigan qonunlari hamda farmonlari haqiqiy emas, deb hisob-lansin».

1991-yil 27-avgust kuni ommaviy axborot vositalarida O'zbekiston SSR Prezidentining mamlakatimizning to'la mustaqilligi yo'lida tamal toshini qo'ygan yana bir muhim farmoni e'lon qilinadi. Farmonda jumladan, shunday deyiladi:

«Mamlakatda vujudga kelgan ahvolni e'tiborga olib va respublika manfaatlarini himoya qilish maqsadida Respublika Ichki ishlar vazirligi va Davlat xavfsizligi komiteti O'zbekiston SSR ning qonuniy tasarrufiga olinsin. Respublika hududida joylashgan SSSR Ichki ishlar vazirligining ichki qo'shinlari bevosita O'zbekiston SSR Prezidentiga bo'ysundirilsin.

O'zbekiston SSR Oliy Kengashi rayosatiga juda qisqa muddatda Respublikaning davlat mustaqilligi to'g'risidagi qonun loyihagini tayyorlash va uni O'zbekiston SSR Oliy Kengashining navbatdan tashqari sessiyasi muhokamasiga taqdim etish taklif qilinsin».

Vujudga kelgan o'ta og'ir sharoit, siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy qiyinchiliklarga, turli to'siqlarga qara-

masdan, xalqimiz Islom Karimov boshchiligida o'zining asriy orzusi – O'zbekistonning davlat suvereniteti va mustaqilligi sari qat'iyat bilan harakat qilishda davom etdi.

Nihoyat, orziqib kutilgan qutlug' sana – 1991-yilning 31-avgust kuni yetib keldi. O'zbekiston SSR Oliy Kengashining oltinchi sessiyasida Islom Karimov tantanali ravishda O'zbekiston Respublikasi mustaqilligini e'lon qildi. U o'zining tom ma'nodagi tarixiy nutqida quyidagi fikrlarni alohida ta'kidladi:

«Mamlakat katta falokat yoqasiga, jar yoqasiga kelib qolganini ko'rib turibmiz. Xalq o'zining ertangi kuniga ishonchini kundan kunga yo'qotyapti. Odamlar o'zlarining, oilasining, bola-chaqasining tinchligiga kafolat istaydi. To'kis, xotirjam hayot talab qilyapti. Bu istaklar, bu talablar safsatabozlik va va'dabozlik ostida ko'milib ketyapti.

Bizning xalqimiz sabr-bardosh, yaxshilik, osoyish-talik, boshqa xalqlarga nisbatan xayrixohlik ruhida tarbiyalangan. Bu xalq bugun bizdan himoya talab qilyapti, tinch-totuv hayot, og'ir mehnatiga yarasha turmush sharoitlarini talab qilyapti. Bu – haqqoniy talabdir.

O'zbekiston rahbariyati hech qachon, qanday ittifoq bo'lmasin, kim bilan ittifoq bo'lmasin, qanday sharoit bo'lmasin, ikkinchi darajali rolga rozi bo'lmaydi, bunga yo'l ham qo'ymaydi».

Eng muhimi, Prezident Islom Karimov o'z nutqida **«Mustaqil O'zbekiston davlatining siyosati insoniylik va ezgulik tamoyillariga asoslanadi»** degan dasturiy g'oyani butun dunyoga bayon qildi va mana, yigirma yildirki, davlatimiz ana shu siyosiy prinsipga og'ishmasdan, qat'iy amal qilib kelmoqda.

Xalqimiz, Vatanimiz tarixiga oltin harflar bilan yoziladigan o'sha unutilmas kunlarga nazar tashlaydigan bo'lsak, ayni o'sha paytda yosh, mustaqil O'zbekiston davlati rahbari tomonidan mamlakatimizning siyosiy-ijtimoiy, ma'naviy taraqqiyoti uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lgan ko'plab o'ta muhim hujjatlar qabul qilinganini ko'ramiz. Misol uchun, 31-avgust kuni qabul qilingan «O'zbekiston Respublikasi davlat mustaqilligining asoslari to'g'risida»gi Qonun, 5-sentabrda imzolangan Toshkent shahridagi V.I. Lenin nomidagi maydonni Mustaqillik maydoni deb qayta nomlash to'g'risidagi, 6-sentabr kuni imzolangan «O'zbekiston Respublikasi Mudofaa ishlari vazirligini tuzish to'g'risida»gi Prezident farmonlari va boshqa siyosiy hujjatlar shular jumlasidandir.

Mamlakatimiz mustaqilligining e'lon qilinishi, turgan gapki, sobiq Markazdagi imperiyaparast kuchlar va ularning yurtimizdagi tarafdorlari tomonidan ichki norozilik bilan kutib olindi. Ular O'zbekistonning istiqloq yo'lidagi qat'iy harakatlarini qanday qilib bo'lmasin yo'qqa chiqarish uchun urinar, buning uchun qulay fursat poylab yurishar edi.

Mamlakatimiz mustaqilligidan so'ng bir oy o'tarotmas bu alamzada kuchlar ochiqchasiga bosh ko'tarib, o'zlarining yovuz maqsadlarini amalga oshirishga harakat qilishdi. Avvaldan puxta tayyorlanib, ayni ana shu buzg'unchi kuchlarning nomidan ish ko'rgan bir guruh deputatlar 1991-yilning 30-sentabr kuni o'n ikkinchi chaqiriq O'zbekiston Oliy Kengashining navbatdan tashqari yettinchi sessiyasida Prezident Islom Karimovga qarshi zimdan uyushtirilgan qabih fitnani amalga oshirish niyatida siyosiy janjal qo'zg'ashadi.

Agar o'sha paytda hali yangi Konstitutsiyamiz va tegishli qonunlarimiz qabul qilinmagani, mustaqil davlatimizning harbiy va fuqarolik tuzilmalari to'la shakllanib ulgurmaganini hisobga oladigan bo'lsak, bu fitnachilar Vatanimiz istiqlolining asosiy tashabbuskori, mamlakatimiz mustaqilligi va suverenitetining fidoyisi va kafolati bo'lgan insonni rahbarlikdan chetlatish, uning qanotini qayirish orqali xalqimiz endigina erishgan tinch-osuda, ozod va erkin hayotga, farzandlarimizning kelajagiga chang solishdek razil maqsadni ko'zlaganini tushunish qiyin emas, albatta.

Shu ma'noda, Prezidentimizning ozodlikka erishgan dastlabki kunlarimizda **«O'z istiqlol va taraqqiyot yo'limiz – bu gul bilan qoplangan yo'l emas, bu totalitarizm merosidan xalos bo'lish va poklanish, mafkuraviylik illati yetkazgan ziyon-zahmatlarni bartaraf etishning qiyin, uzoq davom etadigan yo'lidir»**, deb aytgan so'zlari zamirida qanchalik chuqur hayotiy ma'no borligini yana bir bor anglaymiz.

Faqat davlatimiz rahbarining qat'iy pozitsiyasi, og'ir-bosiqlik bilan butun xalqimiz manfaatiga mos hayotiy dalillar, chuqur tahlillar asosida deputatlarni tagi puch da'vatlar, soxta bayonotlarga uchmaslikka, tarix bergan noyob imkoniyatni qo'ldan boy bermasdan, mustaqillik g'oyasi atrofida jipslashib, bir yoqadan bosh chiqarib harakat qilishga ishontira olgani bu masalada hal qiluvchi rol o'ynadi.

Aytish kerakki, qaramlikka asoslangan mustabid tuzumdan yangi bir tarixiy davrga o'tish – mustaqil davlat barpo etish yo'lidagi og'ir sinovlar shu bilan yakun topgani yo'q. 1991-yilning 9-dekabrida Naman-gan shahrida bir guruh qo'poruvchi kuchlar viloyat ijroiya qo'mitasi binosini egallab olib, O'zbekistonni

islom davlatiga aylantirishni da'vo qilib chiqishdi va respublika rahbari bilan uchrashuv talab qilishdi. Islom Karimov ertasi kuni tongda Namanganga yetib keldi va aqidaparastlik g'oyalari bilan ongi zaharlangan, jazavaga tushib, qora kuchga aylangan johil olomon orasiga soqchi va hamrohlarsiz, bir o'zi hech bir ikkilanmasdan, shijoat va shiddat bilan kirib bordi. Bu o'ta keskin, dramatik holat video tasmasida tasodifan muhrlanib qolgan.

Shuni aytish kerakki, Islom Karimovning ana shunday qat'iyati va jasorati binoni boshiga ko'tarib baqirchaqir qilib yotgan minglab eng ashaddiy ekstremistlarni ham dovdiratib, sarosimaga solib qo'ydi. Mamlakatimiz rahbari hayajonga berilmasdan, vazminlik bilan ular talab qilayotgan yo'l qonunga mutlaqo zid ekani va hech qachon yaxshilikka olib kelmasligini uqtirdi, o'zining salobati va irodasi bilan guvillab yotgan olomonning shashtini so'ndirishga, behuda qon to'kilishining oldini olishga muvaffaq bo'ldi.

1992-yil 16-yanvarda Toshkent shahridagi Talabalar shaharchasida alamzada, ekstremistik kuchlar tomonidan yana janjal chiqarildi. Hali ong-u tafakkuri shakllanib ulgurmagani, hayotiy tajribaga ega bo'lgan talaba yoshlardan foydalanib, bir guruh manfaatparast, amalparast kimsalar yurtimizdagi vaziyatni izdan chiqarishga va shu tariqa dunyo hamjamiyatidan o'z o'rnini topishga intilayotgan yosh O'zbekistonning obro'siga putur yetkazishga, uni o'z tanlagan yo'lidan qaytarishga urinishdi.

Ana shu va shu kabi boshqa qaltis vaziyatlarda Prezidentimizning xalqimiz irodasiga, qonunlarimizga tayangan holda olib borgan vazmin siyosati, o'z vaqtida qat'iyat bilan ko'rgan chora-tadbirlari tufayli bunday

xavf-xatarlar bartaraf etilgani, ozodligimiz, hurriyatimiz saqlab qolingani, haqiqatan ham, istiqlol yo'lining biz uchun naqadar murakkab, og'ir va mashaqqatli bo'lganidan dalolat beradi.

Ushbu kitobdagi yana bir diqqatga molik jihat shundaki, butun Ittifoq bo'ylab yig'ilish va majlislarda rus tilida, kommunistik safsatabozlik ruhida so'zlash qoidaga aylanib qolgan bir sharoitda respublika rahbari Islom Karimovning aksariyat nutq va ma'ruzalari (Moskvada o'tkazilgan yig'ilishlardagi chiqishlaridan tashqari) asosan o'zbek tilida, xalqimizning barcha qatlamlari uchun tushunarli bo'lgan sodda va ravon, jozibali, ta'sirchan uslubda jaranglagani ona tilimizning maqomini joyiga qo'yish, el-yurtimizning ruhini ko'tarishga xizmat qilgani shubhasiz. Milliy qadriyatlarimizning asosiy ustunlaridan biri bo'lgan ona tilimizga ana shunday yuksak e'tibor tufayli 1989-yilning 21-oktabr kuni qizg'in bahs va tortishuvlardan so'ng siyosiy-ma'naviy hayotimizdagi unutilmas hodisa amalga oshirilgani — o'zbek tiliga davlat tili maqomi berilgani istiqlol tarixining yana bir yorqin sahifasini tashkil etadi.

Bu kitobdagi barcha chiqishlarni o'zaro birlashtirib turadigan eng muhim fazilat — bu Vatanimiz istiqloliga fidoyilik, shu zamin, shu xalqning yorug' kelajagi, farovonligi, baxt-u saodati uchun har qanday sinov va mashaqqatlarga tayyor turish tuyg'usi, shu ulug' maqsadlarga borlig'ini bag'ishlagan insonning bezovta va bedor qalbi, keng tafakkuri, mustahkam iroda va e'tiqodidir.

Shu nuqtayi nazardan qaraganda, to'plamga kiritilgan har bir chiqishni mutolaa qilish jarayonida biz yangi tariximizning o'zimiz bilmagan, anglamagan yana

ko'plab qirralarini yangitdan kashf etamiz, istiqlol mohiyatini, **«tarixiy burilish pallasida xalq dardi, millat qayg'usi buyuk shaxslarni yaratishi»**ni yanada chuqurroq anglaymiz. Ozodlik, mustaqillik, bugungi tinch-osuda hayot o'z-o'zidan kelmagani, ularning barchasi qanday tinimsiz kurashlar, qiyinchilik va yo'qotishlar, uyqusiz tunlar, munozara va muhokamalar, izlanish va yaratishlar, ba'zan o'ta iztirobli, ba'zida quvonchli intilishlar mahsuli ekanini qalbimizdan, yuragimizdan o'tkazamiz. El-yurtimiz O'zbekiston deb atalgan bu betakror va ozod diyor, mustaqil davlatni haqiqatan ham o'z mehnati, o'z aql-zakovati va salohiyati, irodasi bilan barpo etganidan ko'nglimiz tog'dek ko'tariladi.

Prezident Islom Karimovning xalqimizning siyosiy tafakkur xazinasiga bebaho hissa bo'lib qo'shiladigan «O'zbekiston mustaqillikka erishish ostonasida» kitobi istiqlol tufayli asl ildizlarimizga qaytib, o'z taqdirimizni o'zimiz belgilash huquqiga ega bo'lganimizni, avlodlarga ibrat va namuna bo'ladigan buyuk ishlarni amalga oshirganimizni yana bir bor g'urur-iftixor bilan ta'kidlashga asos beradi, deb ishonamiz.

BIZ BUNDAN BUYON ESKICHA YASHOLMAYMIZ VA BUNDAY YASHASHGA ZAMONNING O'ZI YO'L QO'YMAydi

Hurmatli o'rtoqlar!

Avvalo, meni ma'zur tutasizlar-u, lekin bugun mana shunday jiddiy masala muhokamasida ishtirok etar ekanman, beixtiyor avvalgi majlislarni eslashga to'g'ri kelmoqda. Yaxshi eslayman, bundan uch yil oldin ham mana shu zalda katta masalalarni muhokama qilgan edik. Lekin, afsuski, bugungi muhokamadagi yondashuv va usullar bu yerda o'tirgan va o'sha masalalar uchun javobgar bo'lgan odamlarning mas'uliyati o'zgarmasdan qolganini ko'rsatmoqda.

Men tabiiy ravishda shunday xulosaga kelmoqdaman. Chunki biz bugungi kunning mas'uliyati o'ta jiddiyligi, butun mamlakat o'zgarishlar bosqichida turgani, uning g'oyat og'ir ahvolga tushib qolgani haqida gapiryapmiz. Agar Farg'ona voqealaridan keyin O'zbekistonda vujudga kelgan vaziyat haqida gapiradigan bo'lsak, shuni aytishim kerakki, biz avvalo o'zimizdan, mansabda o'tirgan rahbarlardan butunlay boshqacha yondashuvlarni, eng asosiysi, boshqacha javobgarlikni kutishga haqlimiz.

Biz bugun muhokama qilayotgan barcha masalalarni o'zimizning ishga bo'lgan munosabatimizni tubdan o'zgartirmasdan turib hal qilib bo'lmaydi — gap shu haqda bormoqda.

Albatta, bu yerda o'tirganlarning barchasi meni yaxshi biladi va chamasi, o'zicha menga qandaydir baho berayotgan bo'lsa ham ajabmas. Lekin, shuni aytishim kerakki, hamonki meni Respublika rahbari etib saylashgan ekan, ishga bunday munosabatni o'zgartirish uchun qo'limdan kelgan barcha ishni qilaman. Ishga bo'lgan, o'zimizga topshirilgan vazifaga nisbatan munosabatni, dunyoqarashimizni va umuman, mas'uliyatimizni o'zgartira olsakkina ishlarimiz yo'lga tushib ketadi. Aks holda, vaziyatni izdan chiqarishga intiladigan kuchlar yo meni chetga surib qo'yadi yoki juda ko'p rahbarlarni o'zgartirishga to'g'ri keladi.

Men, albatta, o'zinning birinchi chiqishimni aynan shu so'zlardan boshlamoqchi emas edim, ammo, takror aytamanki, hammamiz ishga bo'lgan munosabatimizni keskin o'zgartirishimiz kerak...

... Hozirgi kunda ko'pgina odamlar Farg'ona voqealarining sabablarini turlicha izohlashmoqda. Men ham bugun barcha sabablarni sanab o'tmoqchi yoki ularning eng asosiylarini qayd etmoqchi emasman. **Lekin shu narsa ayonki, barcha voqealarning ildizi – Farg'ona vodiysida yashayotgan aholining og'ir ijtimoiy-iqtisodiy ahvoli bilan bog'liq, desam, o'ylaymanki, ko'pchilik bu fikrga qo'shiladi.**

Shu o'rinda boshqa masala ham o'rtaga chiqadi – Farg'onada sodir bo'lgan voqealar O'zbekistonning boshqa bir joyida yuz berishi mumkinmidi? Bu savolga ham ochiq javob beraman: ha, mumkin edi. Chunki, mening tushunishimcha, odamlarning ta'minoti, daromadi, ularning yashashi uchun zarur bo'lgan kundalik mahsulotlarning eng kam miqdori, ortiqcha ishchi kuchini nima bilan band etish va bu masalani qanday yechish nuqtayi nazaridan qara-

ganda, Andijon oblastidagi hozirgi mavjud ahvol Farg'ona oblastidagidan ham yomonroqdir.

Biz bir savolga aniq javob topishimiz zarur — Farg'onada yuz bergan fojiali voqealardan keyin bizning bu boradagi yondashuvlarimiz qanchalik o'zgardi? Afsuski, bugungi muhokamalar bizda hech narsa o'zgarmaganini ko'rsatmoqda. Men sizlar bilan ko'p yillar birga ishlagan insonman, bu zalda o'tirganlarning deyarli barchasini taniyman. Biz bir-birimizni yaxshi bilamiz.

Men sizlardan so'ramoqchiman: ana shu fojiali voqealardan keyin Farg'ona vodiysi oblastlari bugungi majlisga yuborgan rahbarlarning psixologiyasida nima o'zgardi? Men bu savolga o'zingiz javob topishingizni istayman. Bugungi majlisda Farg'ona oblast ijroiya komiteti raisining o'rinbosari Y. Kalimullin, Namangan oblast ijroiya komiteti raisining birinchi o'rinbosari A. Boguslovskiy, Andijon oblast ijroiya komiteti raisining birinchi o'rinbosari V. Babenkoning hisobotini eshitdik. Albatta, ular tajribali mutaxassislar ekanini bilamiz. Afsuski, bu odamlar ham bugungi majlisga tayyorlanmasdan kelibdi.

Men bugun nimani kutgan edim? Men har bir oblast bo'yicha aniq dasturlar haqida, ichki rezervlar hisobidan ishni to'g'ri tashkil etish, ishlab chiqarish quvvatlarini rekonstruksiya qilish, qancha miqdorda, kim va qachon qo'shimcha xomashyo ajratishi evaziga ahvolni yaxshilash imkoniyatlari to'g'risida amaliy gaplar bo'ladi, deb o'ylagan edim...

Umuman, **bugun biz masalani kengroq qo'yishimiz, odamlarni qanday boqish, Farg'ona vodiysida yashayotgan aholining moddiy farovonligini qanday qilib yaxshilash haqida so'z yuritishimiz zarur.**

Masalani aynan shunday qo'yish har tomonlama to'g'ri bo'lgan bo'lur edi. Biz ish o'rinlari haqida gapirganimizda, shuni o'zimizga tasavvur qilishimiz kerakki, Farg'ona oblastidagi barcha yer maydonlari shu qadar ishdan chiqqan, yerning joni shunchalik so'rib olinganki, agar biz mehnatni tashkil etishning yangi usullari bo'lmish oilaviy pudrat va boshqa xo'jalik yuritish shakllarini, yerni dehqonlar ixtiyoriga beradigan ana shunday ko'plab tadbirlarni joriy etgan taqdirimizda ham u yerda yashayotgan odamlarga to'g'ri keladigan qo'shimcha daromad miqdorini o'zgartirish juda qiyin. Men buni Qashqadaryo oblasti misolida yaxshi bilaman. Aholini Qarshi cho'llariga tashkiliy ravishda ko'chirishning butun davri mobaynida u yerga 600 ta oila ko'chib borgan, xolos. Bugungi kunga qadar ulardan 40 ta oila yashab qolgan...

Shunday ekan, savol tug'iladi: Farg'ona oblastidagi ortiqcha ishchi kuchini qanday band qilish, odamlarni qanday boqish kerak?

Buning hozircha faqat bitta chorasi bor — ish o'rinlari yaratish lozim. Buning uchun ishlab chiqarish tarkibini shunday qayta qurish zarurki, odamlar o'zlari yashayotgan joydan uzoqqa ketmasdan, samarali mehnati hisobidan kerakli daromadga ega bo'lsin. Men bu yerda o'tirgan ko'pchilik rahbarlarga eslatmoqchiman, agar Xitoyni oladigan bo'lsak, u yerda sanoat mahsulotlarining 40 foizi qishloq joylarda ishlab chiqarilmoqda. Bu mamlakatda yirik korxonalar qurishmaydi, odamlar esa bir vaqtning o'zida shaxsiy xo'jalik bilan shug'ullanib, yashash joyidan uzoq bo'lmagan yerda qo'shimcha daromad manbayiga ham ega bo'ladi. Bugun buni ko'pchilik ko'rmoqda, matbuot sahifalaridan o'qib, bu haqda xabardor bo'lmoqda.

Aytish kerakki, Xitoyda aholining soni bizdagiga qaraganda bir necha barobar ko'p. Lekin Xitoy qandaydir yo'llarni topib bu muammolarni muvaffaqiyatli hal etmoqda. O'zingiz e'tibor bering, bugungi kunda Xitoy qanday sur'atlar bilan rivojlanmoqda, xalqining hayot darajasi qanchalik o'sib bormoqda. **Agar Farg'ona vodiysi haqida so'z yuritadigan bo'lsak, biz hal etmoqchi bo'lgan masala bitta – qanday qilib ishchi o'rinlarini yaratish, buning uchun nima qilishimiz kerak?..**

Ayrim tarmoqlarda, ayniqsa, yengil sanoatda bo'sh ish o'rinlari juda ko'p bo'lishiga qaramasdan, odamlarni ishga joylashtira olmasdan ovora bo'layotganimiz kishini hayron qoldiradi. Bunday jumboqni hech kim Toshkentdan turib hal qilib berolmaydi. Bu masalalar faqat joylarda hal etiladi. Bu borada ushbu tarmoqlar uchun bevosita javobgar bo'lgan, lekin bu masalalarni kimdir chetdan kelib hal qilib beradi, degan xomxayol bilan yurgan odamlarning mas'uliyatsizligi ham sezilmoqda...

Men Farg'onada to'planib qolgan muammolarni yechish uchun Toshkentda, ayni mana shu zalda zudlik bilan malakali, ko'p narsani tushunadigan, ishning negizini biladigan odamlardan iborat bir guruh tashkil etishimiz kerak, deb hisoblayman. Bu guruh vodiyya borib, belgilangan muddat mobaynida hamma shahar va qishloqlar, ayniqsa, inqiroz holati sezilayotgan barcha joylarni aylanib chiqib, har bir hudud bo'yicha amaliy taklif va xulosalar tayyorlashi lozim. Bunda joylarda tashkil etiladigan korxonalarni quradigan pudrat tashkilotlari, moliyaviy manbalar, xususan, u yerda ishlab chiqariladigan mahsulot bilan bog'liq masalalarni hal etish zarur. Bu komissiya ana shunday taklif va xulosa-

lar bilan qaytib kelganidan so'ng, biz mana shu zalda barcha manfaatdor tashkilotlar bilan birgalikda bu masalalarni yana atroflicha ko'rib chiqamiz...

Bu ishlarni hal qilishda har bir rahbar o'z joyida mas'uliyatni o'ziga olib, bu masalalarning yechimini topmas ekan, men xavotirdamanki, biz 1990-yilda ham hech narsaga erisha olmaymiz...

Shuning uchun yana bir bor iltimos qilaman, bugun mana shunday komissiyani tuzishimiz, uning tarkibiga birinchi navbatda Davlat plan komiteti, Davlat mehnat komiteti xodimlarini, joylarda qurilish bilan shug'ullanadigan tegishli tarmoqlar vakillari va quruvchilarni, shuningdek, Ministrlar Soveti xodimlarini kiritish zarur. Toki ular joylarga borib, Farg'ona oblasti bo'yicha belgilangan rejalar, qurilishi boshlangan, rekonstruksiya qilinayotgan obyektlarni topshirish muddatini belgilashi lozim. Bundan tashqari, butun oblast faollari, avvalo, lavozimda o'tirgan, shu ishlar uchun javobgar bo'lgan raykom sekretarlari, rayijrokom vakillarini bu ishlarga keng jalb etish kerak...

Iyul oyining boshiga qadar Farg'ona oblasti aholisining hayot darajasini va ishga yaroqli aholining bandligini oshirish bo'yicha dasturni ishlab chiqish zarur. Mahalliy organlar rahbarlarining jon boshiga qancha daromad to'g'ri kelishi va umuman, odamlarning qanday hayot kechirayotgani, bundan keyin shunday past daromadlar bilan yashash mumkin emasligini bilmasligi, masalan, men uchun uyat hisoblanadi. Agar da biz shuni bilmasak, ijtimoiy sohadagi bundan keyingi prognozlarni qanday ishlab chiqish mumkinligini men o'zimga tasavvur qilolmayman. Bunday savollarni yana davom ettiradigan bo'lsak, qani aytinglar, oyiga bor-yo'g'i 42 so'm oladigan pensioner, kolxozchi

qanday kun kechiradi? Arzimagan pul olayotgan nogironlar, aholining boshqa guruhlari qanday tirikchilik qilmoqda? Men bu masalalarni chuqurlashtirib o'tirmadim. Lekin o'zingiz aql-idrok bilan, vijdon va mas'uliyat bilan anglab yetasiz, deb o'ylayman. Men sizlarga murojaat qilish bilan shug'ullanmasligim zarurligini tushunaman. Lekin shunday vaqtlar bo'ldiki, mas'uliyat ancha susaydi, topshirilgan ish uchun javobgarlikni hech kim talab qilmadi. Bu qanday gapki, yuzlab hujjatlar chiqaramiz-u, lekin hech kimdan hech narsani talab qilmaymiz. Joylarda, oblastlarda va bu yerda, Toshkentda ham har kim o'zi uchun shuncha-ki, nomiga hisobot qilib qo'yadi. Shunday hisobotlar bo'yicha bizlarning barchamiz bir xilmiz, go'yoki barcha tadbirlar amalga oshirilgan, hamma ishlar joyida, hammasi qoyilmaqom, rasmiy qog'ozlar yetarli, lekin ishga kelganda, hech vaqo yo'q. Men sizlarni mavjud ahvolni tanqidiy baholashga va bundan buyon eskicha yashash mumkin emasligini anglashga chaqirmoqchiman. Haqiqatan ham, biz endi bunday yasholmaymiz va bunday yashashga zamonning o'zi yo'l qo'ymaydi.

Yana bir masala. Biz turli obyektlar qurish haqida gapiramiz, ayni paytda, men o'ylaymanki, bu masala zamirida bir muammo mavjud. Gap shundaki, biz kadrlarni oldindan tayyorlab bormaymiz. Aytish kerakki, kasb-hunar va texnik ta'limda hamma ishlar, yo'nalish nuqtayi nazaridan ham, tarmoqlar bo'yicha kadrlar tayyorlash yuzasidan ham hech o'zgarmasdan qolmoqda. Qishloqda biz faqat mexanizatorlar tayyorlaymiz, yoshlarni ertaga joylarda qanday mutaxassislarga ehtiyoj paydo bo'lishini hisobga olmasdan, o'qitaveramiz.

Men bu haqda shuning uchun ham kuyunib gapir-yapmanki, bunday holatlarni aniq misollarda ko'rgan-

man. Hozirgi kunda qishloqlarda keng profildagi mexanizatorlar to'lib ketgan. Ayni vaqtda biz aholi uchun daromadlar faqat paxta tozalash sanoatidan emas, balki aqliy mehnatga, ilm-fan yutuqlariga asoslangan, kadrlarning malakasini oshirib borishni talab etadigan tarmoqlardan kelishi haqida jiddiy o'ylab ko'rmaymiz. Men sizlarga da'vat etmoqchi emasman, lekin o'zingiz dunyoga qarang, bir vaqtlar katta davlatlarning mustamlakasi bo'lgan Janubiy Koreyada, Tailandda, Gongkongda qanday o'zgarishlar bo'lmoqda? Bu o'lkalarda qanday kadrlar, qanday aql-zakovat egalari yetishib chiqmoqda, ular qanday mo'jizalarni yaratmoqda?

Men bu masalaga ortiqcha to'xtalmoqchi emasman, lekin, nazarimda, kadrlar tayyorlash bilan bog'liq ayrim masalalarda bizda jiddiy kamchiliklar bor. Men buni shovinizm yoki millatchilik ko'rinishi demoqchi emasman, lekin bu masalada ham ana shu narsalarning hidi anqib turibdi, desam, xato bo'lmaydi.

Farg'ona shahar ijroiya komitetiga bugun muhokamada tilga olingan sharmandali hujjat chiqarish uchun kim ruxsat berdi va buning uchun kim javob beradi? Nima uchun odamlarni ikki sortga ajratib qo'yishibdi? Nima uchun ishga joylashishni istayotgan odamlarni qandaydir rasmiy sabablar borligi uchun ortiga qaytarib yuborishmoqda? Axir, bularning barchasi aholi o'rtasida boshqacha aks-sado beradi, shuning oqibatida hozirgi kunda Boltiqbo'yi respublikalarida sodir bo'layotgan voqealarga o'xshash holatlar kelib chiqadi...

Bugungi kunda xalqning siyosiy ongi shunchalik yuksalib ketganki, u yon-atrofdagi sodir bo'layotgan voqealarning hammasiga siyosiy baho beradi. **Aholining**

soddaligi va hech narsani tushunmasligiga umid qildigan zamonlar o'tib ketdi. Buni qarangki, qishloqdan kelgan odamlarni shaharda ishga olmaydi, lekin respublikamizning tashqarisidan kelganlarni esa ishga oladi. Sizlar ertaga bizda ham xuddi shunday kayfiyat, ya'ni odamlarni birinchi va ikkinchi sortga bo'lish kayfiyati tug'ilishini istaysizmi?..

Oblast partiya komiteti buni nima uchun sezmedi? Buni qanday izohlash mumkin? Barchangiz qabul qilgan hujjatlaringizni bir qarab ko'ring, balki shunga o'xshash yana qandaydir noma'qul ishlar chiqib qolishi mumkin...

Nima uchun mahalliy millatga mansub kishilar o'rtasida muhandis-texnik xodimlar yo'q? Men bu savol haqqoniy savol, deb hisoblayman. Bu muammo ustida hammamiz bosh qotirishimiz kerak. Men boshqa misollar keltirib o'tirmayman, lekin shuning o'zi ham barchamizni hushyor torttirishi zarur. Biz yosh kadrlarni tarbiyalash, ularga ilg'or mehnat va tafakkur usullarini singdirish uchun nima qilmoqdamiz? Tan olish kerakki, deyarli hech ish qilayotganimiz yo'q.

Men sizlarga qandaydir ko'rsatma berish yoki xulosalar qilish niyatidan yiroqman, lekin bizning moliya ministrimiz talantli yoshlar uchun maxsus stipendiyalar belgilash, ularni mamlakatimizning yetakchi mintaqalariga respublikamiz ajratadigan ana shu stipendiya yoki yordam hisobidan bilim olishga yuborish haqida o'ylab ko'rishi kerakdir. Nazarimda, bugun ana shu ishning fursati yetdi. Agar hukumat zaxirasidan bir necha million so'mni aynan shu maqsadlarga yo'naltirsak, o'ylaymanki, bu ayni muddao bo'ladi. Bu yoshlar ikki-uch yildan so'ng yurtimizga qaytib, so'nggi texnik yangiliklar asosida barpo etilgan

eng ilg'or korxonalarni dadil boshqarishga qodir bo'ladi. Ishonaman, bu masalada bizni yoshlarimiz ham, xalqimiz ham qo'llab-quvvatlaydi.

Bugungi kunda yoshlar shunchaki nodonlik tufayli shovqin ko'tarayotgani yoki qandaydir boshqa sabablarga ko'ra beboshlik qilayotgani yo'q, desam, sizlar ham bu fikrga qo'shilasiz. Aytishim kerakki, yoshlar va ularni ishga joylashtirish masalasidagi siyosat bizda jiddiy o'ylab ko'rilmagan...

Qaranglar, qanchadan qancha yoshlarimiz bugungi kunda o'z kuchini qayerga sarflashni bilmay yuribdi. Fursatdan foydalanib, sizlar bilan bir fikrni o'rtoqlashmoqchiman. Yaqinda, bu yerda — Toshkentda partiya plenumi bo'lgan vaqtda bizdan siz Qashqadaryo rahbari bo'lganingiz uchun ushbu vohadan kelib o'qiyotgan yoshlar bilan bir suhbat o'tkazsangiz, deb iltimos qilishdi. Qashqadaryolik studentlar qiziqqonlik qilishmoqda, deyishdi. Nimagadir Toshkentda eng qiziqqon yoshlar — bu qashqadaryolik va surxondaryolik studentlar, deb hisoblashadi.

Biz suhbat o'tkazgan zalda Qashqadaryodan kelib ta'lim olayotgan yoshlardan taxminan bir yarim ming nafari to'plandi. U yerda so'zga chiqish uchun maxsus tayyorlab qo'yilgan kishilar ham bor edi. Ular qaltis, odamni chalg'itadigan savollar berish orqali masalani boshqa tomonga burib yuborishmoqchi edi. Aytishim kerakki, suhbat paytida qarsakbozliklar ham, yer tepib shovqin ko'tarishlar ham bo'ldi. Suhbatimiz tugaganidan so'ng, men shuni tushunib yetdimki, biz bormagan joyda, jumladan, ana shunday yoshlar orasida boshqalar paydo bo'lib, o'z ishini bitirar ekan. Shu tariqa biz farzandlarimizni boshqalarning qo'lga berib qo'yayapmiz.

Biz suhbatdan so'ng bir guruh yoshlar bilan gaplashganimizda ularning aql-u hushi joyida bo'lgan bolalar ekanini, ularni Qashqadaryoning, umuman respublikamizning kelajagi, paxta yakkahokimligi bilan bog'liq masalalar qiziqtirishi, ularning barcha qatori sog'lom fikrlashga qodir ekani ayon bo'ldi.

Aslida, paxta yakkahokimligi degan narsani, uning nima uchun yakkahokim bo'lib qolganini ko'pchilik mutlaqo tushunmaydi. Bugun mana shu zaldagi imkoniyatdan foydalanib aytmoqchiman, paxta yakkahokimligi masalasida biz o'zimiz aybdormiz. Biz bu ishga berilib ketdik, bu masala zimdan amalga oshirilgan xushomadgo'ylikka aylanib qoldi va u barchamiz uchun halokatga aylandi. Agar Qashqadaryo bo'yicha yana bir misol keltiradigan bo'lsam, ertaga Islom Karimov faqat Qashqadaryoni biladi, degan gap-so'z tarqalib ketishi mumkin.

Albatta, ishga to'liq kirishib ketganimdan so'ng men boshqa oblastlardan ham misol keltiraman, lekin hozircha yana Qashqadaryoga murojaat qilishga to'g'ri keladi. Bizga meva-sabzavot ekinlari uchun 235 ming gektar yer limiti belgilangan edi. Lekin biz bu ko'rsatkichdan 7 ming gektar ko'proq yerga ana shu ekinlarni ekdik. Holbuki, mutasaddi rahbarlar barcha raykom va rayon ijroiya komitetlariga do'q qilib, agar belgilanganidan sal oshiradigan bo'lsang, o'zingdan ko'r, partbiletningni topshirishingga to'g'ri keladi, deb qattiq talab qo'ygan edi. Shunga qaramasdan, baribir o'z bilganidan qolmasdan, ko'proq maydonlarga meva-sabzavot ekinlarini ekadigan brigadirlar va sovxoz direktorlari oldida raykom sekretarlari zaif bo'lib qolishdi. Men bugun aytishim kerakki, sovxoz direktorlari, brigadirlarni yuqoridan turib bir gapga

ko'ndirish oson emas, chunki ularning o'zlari nimadan qanday daromad olish, xo'jalik a'zolarini qanday boqishni yaxshi bilishadi.

Shu ma'noda, paxta yakkahokimligi haqida dalada umuman ishlab ko'rmagan, qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishiga mutlaqo aloqasi bo'lmagan odamlarning safsata sotishi meni xayron qoldiradi. Bu odamlar paxta yakkahokimligi haqida gapirib, avvalo, o'zining ishga yaroqsizligini niqoblamoqchi bo'ladi. Shuning uchun ham bu borada masalalar ko'p. Lekin ular haqida Ministrlar Soveti kelgusi yil rejalarini aniqlashtiradigan paytda alohida gaplashib olish mumkin.

O'ylaymanki, bu borada kichik bir tajriba o'tkazish, ya'ni qancha maydonga qaysi ekinni qancha miqdorda ekish masalasini kolxoz va sovxozlarning o'z ixtiyoriga qoldirish kerak. Biz ana shundan so'ng erishilgan natijalarni bir joyga to'plab, o'zaro fikrlashib olishimiz mumkin. Balki biz respublika bo'yicha hech qanday zo'rlash, majburlash holatlariga yo'l qo'ymasdan, 5 million tonna paxta xomashyosi yetishtirishga erisharmiz. **Kelinglar, shuni bir tajriba qilib ko'raylik, barcha ishni dalada ishlayotgan odamlarga ishonib topshiraylik...**

So'zimning boshida aytgan gaplarimga qaytib ta'kidlamoqchiman, agarki biz Farg'onada sodir bo'lgan voqealardan zarur saboq chiqarib olmasak, **agarki biz xalqimizga voqealar jilovini qo'lga olganimizni va biz bu masalalarni hal etishga harakat qilayotganimizni ko'rsatmasak, agarki odamlar bu borada bizga inonmasa, ishoninglar, har qanday daqiqada va har qanday joyda ijtimoiy portlash yuz berishi mumkin. Biz odamlarni tashvishga solayotgan masalalarni hal**

qilishga kirishganimizni ular amalda his qilishi lozim. Bugungi majlis shu yo'ldagi birinchi qadam bo'lib xizmat qilishi kerak.

Agar istiqbol haqida gapiradigan bo'lsak, ko'pchilik o'rtoqlar saylovchilar, xalq bilan uchrashganlarida og'ir savollarga javob berar ekan, bizda 1995-yilga qadar mo'ljallangan dastur bor va u hamma masalalarni yechib beradi, deb gapirishga o'rganib qolishgan. Go'yoki bu dastur bizni hamma balo-qazolardan xalos etadigandek. Holbuki, unday emas. Bugungi kunda bu dastur qanaqadir jonsiz narsaga aylanib qolgan. Bu dastur faqat biz uchun qandaydir marralar, qandaydir maqsadlarga erishish imkonini beradigan asosiy yo'nalishlarni, ba'zi tarkibiy o'zgarishlarni ko'rsatib beradi, xolos. Biz — butun partiya apparati bugun bu dasturdan niqob sifatida foydalanmoqdamiz. U, bugun bizda ahvol yomon, bu to'g'ri, lekin bizda dastur bor, demak, ertaga yaxshi bo'ladi, degan bahona uchun xizmat qilmoqda. Lekin bu dasturni amaliy hayotga yaqinlashtirish uchun, men bilmadim, qancha harakat qilish kerak bo'ladi.

Shuning uchun, mening nazarimda, ba'zi tarmoqlarni ustuvor rivojlantirish haqida biz jiddiy o'ylab ko'rishimiz zarur...

Albatta, respublikamizdagi mineral xomashyo, energetika, yer-suv resurslari borgan sari kamayib boradi. Shu nuqtayi nazardan qaraganda, eski yondashuvlardan chora izlagan bilan hech narsaga erishib bo'lmaydi. Bugun favqulodda g'ayrioddiy yo'llarni topib, taraqqiyotimiz istiqbolini to'g'ri belgilab olishimiz zarur. Tabiiyki, bunda eng katta mas'uliyat, avvalo, bilimdon va malakali, fidoyi kadrlar zimmasiga tushadi...

Buning uchun yangi sharoit talablari asosida o'z ishimizni jiddiy qayta tashkil etishimiz zarur. Muayyan tarmoq uchun javob beradigan odamlarning mas'uliyatini oshirish lozim.

*O'zbekiston SSR Ministrlar Sovetining
Farg'ona vodiysi oblastlarini ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishni jadallashtirish masalalariga bag'ishlangan Kengashida
so'zlangan nutqdan
(stenogramma materiallari asosida tayyorlandi)*

*1989-yil 24-iyun,
Toshkent shahri*